

Bilgi Dedektifleri

İŞBAŞINA!

Bir sabah internette gezinirken önünüze bir haber düşüyor:

Gökyüzünde dev bir ışık görüldü, bilim insanları şaşkın!

Ya da video izlerken bir başlıkla karşılaşıyorsunuz:

Bir televizyon programındaysa konuşan kişi şöyle bir ifade kullanıyor:

Bu yiyecek tüm hastalıkları iyileştiriyor!

Hepsi birbirinden şaşırtıcı, değil mi? İnsan ister istemez merak ediyor: "Bunlar gerçek olabilir mi?"

Merak bizi öğrenmeye yönlendiren harika bir duygu. Dolayısıyla böyle içeriklere şaşırmamız çok doğal! Ancak sosyal medyada ve diğer iletişim araçlarında gördüğümüz haberlerin, bilgilerin ya da görüntülerin hepsi gerçek değil. Bazıları çok fazla abartı içeriyor, bazılarında gerçekler yanlış yorumlanıyor, bazılarındaysa bilimsel verilerden yola çıkılsa da bu bilgiler özellikle çarpıtılıyor yani gerçek anlamından saptırılıyor.

Önümüzdeki sayfalarda böyle içeriklerin içyüzünü birlikte keşfedeceğiz. Bazen güleceğiz, bazen şaşıracağız ama en önemlisi güvenilir bilgilere nasıl ulaşabileceğimizi öğreneceğiz. Hazırsanız "Bilgi Dedektifi" rozetinizi takın, macera başlıyor!

Evet sayın Bilgi Dedektifleri, ödevinizi yaparken aklınıza bir soru takıldı. Yanıtını yapay zekâ araçlarıyla ya da internetten kolayca bulabilirsiniz, değil mi? Peki araştırıp bulduğunuz bilgilerin ne kadarı doğru?

2006-2017 yılları arasında ABD’de yapılan bir araştırma, yalan haberlerin ve yanlış bilgi barındıran içeriklerin doğru olanlardan çok daha hızlı yayıldığını gösteriyor. Bu gibi içerikleri güvenilir olanlardan ayırt etmek içinse kendinize sorabileceğiniz önemli sorular var.

1 Bu başlık fazla mı abartılı?

BİLİM DÜNYASI
ŞOKTA!

BUNU
ŞİMDİYE KADAR
YAPMADIĞINIZA
PİŞMAN
OLACAKSANIZ:
HER SABAH MUTLAKA
ZIPLAYIN!

YENİ KEŞFEDİLEN BU TAŞ, SİZİ
BAŞ AĞRINIZDAN KURTARACAK!

UFO GÖRÜNDÜ!
NASA’NIN SIRRI
ORTAYA ÇIKTI!

GÖRENLER
GÖZLERİNE
İNANAMADI!

O ÜNLÜ İSİMDEN
AŞILARA SERT
ELEŞTİRİ!

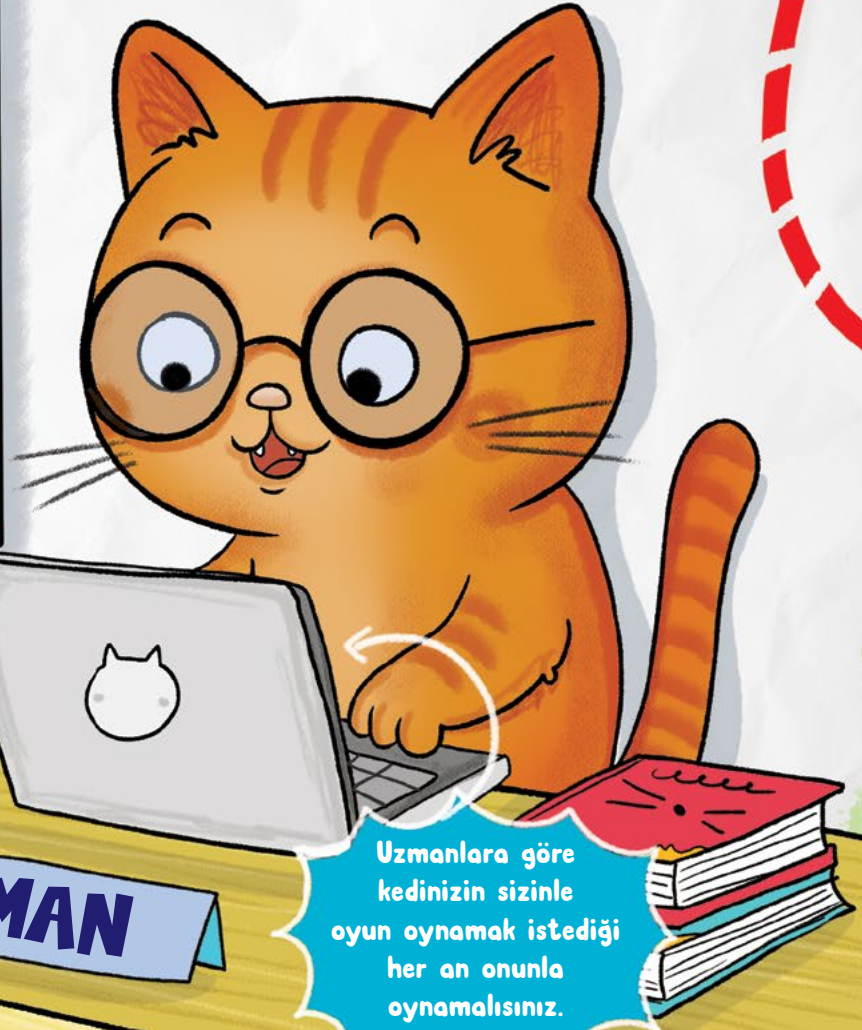
Haberler
İSTANBUL SEMALARINDA
DEV KANATLI YARATIK!

Aşırı iddialı ve duygusal başlıklar dikkat çekmek için özellikle oluşturulur. Dijital ortamlarda bu durum daha fazla tıklama getirir ve içerik ne kadar çok görüntülenirse yayılma hızı da o kadar artar. Başlığı size fazla abartılı gelen içeriklere şüpheyle yaklaşmak doğru bilgiye giden yolun ilk adımdır.

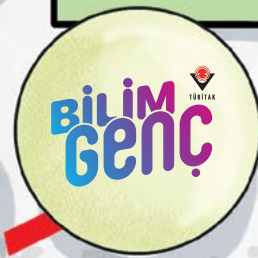
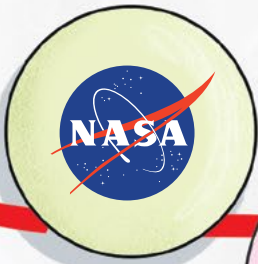
2 Bu bilgileri kim veriyor?

Sunulan bilginin detayları ve bilgiyi verenin kim olduğu paylaşılmadan “Uzmanlar açıkladı...”, “Bilim insanları uyarıyor...”, “Araştırmalara göre...” ifadeleriyle başlayan içeriklere şüpheyle yaklaşmak gerekir. Araştırmamanın ismi, kim tarafından hangi kurumda, nerede ve ne zaman yapıldığı güvenilir içeriklerde yer alırken diğerlerinde belirsiz özneler ve çok genel ifadeler kullanılır. Güvenilir ve doğrulanabilir bilgilerin yer aldığı içeriklerde genellikle kaynaklar belirtilir ve yazarın adı paylaşılır.

3 Bu içerik hangi kaynaklarda paylaşılmış?

Gerçek bilgiler kurumsal olarak duyurulur. Bu nedenle gördüğünüz içeriğin TÜBİTAK, NASA, Türkiye Uzay Ajansı (TUA) ya da üniversitelerin resmî sayfaları gibi güvenilir içeriklerin paylaşıldığı kaynaklarda yer alıp almadığını kontrol etmek de önemli bir adımdır. Ayrıca güvenilir bilgiler çoğu zaman tek bir yerde bulunmaz, birçok güvenilir kaynaktan paylaşılır.

4 Bu içerik çok yoğun duygular mı uyandırıyor?

Sizi fazlaca korkutan, heyecanlandırıcı ya da öfkelenen içeriklerin çoğu güvenilir değildir. Bu gibi içerikler genellikle kesin bir dil kullanılarak ifade edilir ve çoğu zaman gerçekleşme ihtimali çok düşük ya da hiç olmayan durumlara dayanır. Güvenilir bilimsel içerikler ihtimallerden, kanıtlardan ve sınırlılıklardan söz eder.

5 Bilimsel görünen terimler doğru mu kullanılıyor?

Bazı içeriklerde "bilimsel" görünen sözcüklerin kullanıldığını fark etmişsinizdir. Güvenilir içeriklerde bu terimler yerinde kullanılır ve gerektiğinde açıklamaları yapılır. Ancak güvenilir olmayan içeriklerde bu terimler açıklanmaz; çoğu zaman bağlamından koparılıp yalnızca dikkat çekmek amacıyla öne çıkarılır. Enerji, frekans, kuantum, detoks gibi sözcükler sıkça yanlış ya da yanıltıcı biçimde kullanılır.

Frekansımı mı, nasıl yani?

6 Bu video çok mu hızlı?

İzlediğiniz bazı videolarda sahne geçişlerinin çok hızlı olduğunu, ardı ardına bir sürü bilgi verildiğini fark ettiniz mi? Üstelik bu bilgiler çokça tekrar edilir ama net bir açıklaması yapılmaz. Öne sürülen durumlarsa çoğu zaman test edilmesi mümkün olmayan iddialardan oluşur.

Bilgi Dedektifleri!
Artık karşılaştığınız içeriklerdeki bilgilere güvenmeden önce nelere dikkat etmeniz gerektiğini biliyorsunuz. Gözünüzü dört açın, kanıtlar sizinle olsun!